

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ У ДОЗВІЛЛЄВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Яна СЕРГІЄНКО,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти;
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Науковий керівник: Юлія ПАВЛЕНКО,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри початкової освіти;
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

***Анотація.** У статті проаналізовано поняття «креативність», розглянуто можливості розвитку креативності здобувачів початкової освіти у дозвілльєвій діяльності також висвітлено методичні підходи і вправи для розвитку креативності дітей молодшого шкільного віку.*

***Ключові слова:** креативність, креативне мислення, розвиток креативності, здібності.*

DEVELOPMENT OF CREATIVITY OF PRIMARY EDUCATION STUDENTS IN LEISURE LANGUAGE ACTIVITIES

Yana SERGIENKO

***Abstract.** The article analyzes the concept of «creativity», considers the possibilities of developing creativity in primary school students in leisure activities, and also highlights methodological approaches and exercises for developing creativity in primary school children.*

***Keywords:** creativity, creative thinking, development of creativity, abilities.*

Наш час – це час суттєвих змін у науці, техніці, інформаційному середовищі, освіті. Суспільству потрібні люди, які здатні приймати нестандартні рішення, вміють творчо мислити. Тому одним із пріоритетних напрямків у своїй роботі бачу розвиток креативності учнів.

Сьогодні народжується нова школа, у якій учень зможе повноцінно жити, проєктувати своє майбутнє, свій життєвий шлях, проявляючи власні здібності та можливості, маючи бажання до самовдосконалення, самоосвіти та самовиховання.

Питання розвитку креативності молодших школярів є надзвичайно актуальним у наш час. Адже саме зараз наша країна потребує людей, які можуть приймати сміливі та нешаблонні рішення, які вміють мислити творчо. Прикро, але досить часто процес навчання зводиться лише до зазубрювання і наслідування прийомів діяльності, розв'язування однотипних завдань. Шаблонне та монотонне повторення одноманітних дій не сприяє розвиткові бажання вчитися. Діти втрачають радість відкриття і поступово позбавляються здатності до творчості.

З приходом дитини до школи розпочинається новий етап у розвитку нових форм її спілкування. Першокласник потрапляє в атмосферу учіння, тоді як дошкільником він цілий день проводив у грі. Спілкування дітей поступово набуває якісно нового змісту, бо для нього виникають нові умови: з'являється необхідність засвоювати нові поняття з різних навчальних дисциплін, опановувати нову інформацію, робити спроби застосовувати її під час формування нових дій та навичок. Сучасний період розвитку суспільства, оновлення всіх сфер його соціального і духовного життя потребує якісно нового рівня освіти, який відповідав би міжнародним стандартам.

При цьому не достатньо вивченим залишається аспект практичної організації сімейного дозвілля з метою креативного розвитку дітей в умовах початкової школи. Тому постає проблема пошуку ефективних методів навчання молодших школярів. Найбільш ефективними на сьогодні є креативні методи навчання, тому, на мій погляд, опрацювання цієї теми є дуже актуальним.

По-перше, креативне навчання – це навчання, занурене у спілкування, діалогове навчання, що належить до педагогічних технологій на основі ефективності управління й організації навчального процесу.

По-друге, призначення креативного навчання полягає у тому, щоб, передати знання, усвідомити цінність інших людей. Зміст роботи полягає не лише у знаннях, але й у способах мислення.

По-третє, креативне навчання – це специфічна форма організації навчальної діяльності, мета якої – забезпечення комфортних умов, за яких кожен учень відчував би свої успіхи, інтелектуальну роботу, продуктивність навчання, недопущення домінування однієї думки над іншою.

Час навчання у початковій школі є особливим періодом для розвитку творчих здібностей дитини, коли учням властива висока синзетивність. У цьому віці навчальна діяльність є дуже привабливою, адже саме за успіхами у навчанні дорослі та однолітки оцінюють дитину, як особистість, що певною мірою віддзеркалюється на самоповазі та самооцінці дитини, її самосприйнятті. Авторитет вчителя у розвитку особистості набуває надзвичайного значення, бо у 6-7-річному віці дитині притаманний механізм наслідування. Тому вчителю при організації навчально-виховного процесу слід враховувати ці особливості розвитку особистості школяра, щоб створити необхідні умови для розвитку творчого потенціалу дітей.

Проблема розвитку креативного потенціалу особистості в молодшому шкільному віці набула в останні роки яскраво виявленої соціальної значущості.

Дослідження проблем креативності та її вплив на навчання завжди були актуальними і не втрачають своєї цінності. Тому багато вчених у своїх працях, присвячених проблемам творчості, зробили неоціненний внесок у науку, зокрема: О. Запорожець, В. Козаков, О. Кондратюк, В. Семиченко, О. Матюшкін, Е. Фромм та інші. На сучасному етапі розвитку психологічної науки проблема творчого потенціалу розкривається в дослідженнях А. Коваленко, А. Лука, В. Моляко, С. Симоненко, Є. Яковлевої та інших, а також таких закордонних дослідників, як: Д. Рензуллі, Д. Фельдхьюсен, Т. Любарт, Р. Гілфорд, Е. Фромм, Е. Торренс, А. Маслоу, М. Генрі, У. Рассел та інші. В означених дослідженнях особлива увага приділяється виокремленню сутнісних характеристик творчого потенціалу особистості, розгляду структури та принципів формування та розвитку.

Креативність як важливу характеристику самоактуалізації розглядали А. Адлер, А. Маслоу, К. Роджерс. У теоретичних і експериментальних дослідженнях креативності вітчизняних і закордонних науковців (О. Григоренко, М. Холодна, Дж. Гауен, Дж. Гілфорд, Ю. Дері, Дж. Монета й інші) простежується припущення про наявність у процесі реалізації креативності як дивергентного, так і конвергентного мислення. Тому під час вирішення проблеми формування креативних здібностей необхідно враховувати як дивергентні, так і конвергентні стратегії організації розумової діяльності.

Деякі автори (Г. Айзенк, Д. Векслер, Р. Стернберг, Л. Термен, У. Уайсберг та ін.) розглядають креативність лише як різновид інтелектуальної поведінки. В. Русалов та Л. Полтавцева розглядають креативність як аспект інтелекту людини. М. Смульсон розглядає креативність як характеристику інтелекту, яка є цілісним інтегрованим психічним утворенням і забезпечує породження, конструювання й перебудову особистісних ментальних моделей світу.

Досить ґрунтовно питання про розвиток креативних здібностей дітей молодшого шкільного віку вивчали Ю. Гільбух, В. Дружинін, В. Моляко, О. Матюшкін, Л. Обухова, Н. Хазратова, А. Леві та ін. І. Бех, Л. Божович, Л. Виготський, В. Давидов, С. Діденко, О. Леонтьєв та інші довели, що молодший шкільний вік є періодом найінтенсивнішого креативного становлення.

Незважаючи на велику кількість досліджень, спрямованих на вивчення креативності, розмаїття аспектів і підходів щодо визначення природи креативності, виділення умов реалізації і розвитку креативних якостей особистості, багато питань залишаються недостатньо розробленими. Зокрема, це стосується розроблення проблеми розвитку креативності дітей на різних вікових етапах, визначення механізмів прояву та формування креативних якостей особистості в різні вікові періоди. Вирішення даних проблем має особливе значення, коли йдеться про дітей молодшого шкільного віку.

Мета статті – на основі теоретичного аналізу досліджуваної проблеми в психолого-педагогічній науці та вивчення освітньої практики визначити поняття креативності і творчих здібностей, особливості креативності здобувачів початкової освіти, розкрити педагогічні підходи до розвитку креативності дітей молодшого шкільного віку.

Термін «креативність» походить від латинського слова *creatio* (створення). Раніше в науковій літературі активно послуговувалися поняттям «творчі здібності», однак пізніше воно було потіснене запозиченим з англійської «креативність» [7]. Цей термін у педагогіці та психології набув поширення в 60-і роки ХХ століття. Проте зміст поняття «креативність» не можна визначити достатньо чітко та однозначно, оскільки досі не запропоновано єдиного підходу або концепції до його трактування. Тільки в зарубіжній психології існує близько сотні

його визначень [5]. Здебільшого креативність розуміють як «творчі здібності індивіда, що характеризуються здатністю до продукування принципово нових ідей і що входять у структуру обдарованості в якості незалежного фактора» [4]. Отже, креативність визначають як здатність людини до творчості.

Водночас наявна різниця між змістом понять «творчість» і «креативність». Креативність означає здатність продукувати оригінальні, цікаві та незвичні ідеї, швидко вирішувати проблемні ситуації, відхиляючись від традиційних схем мислення. Натомість «творчість» тлумачиться як «психологічний процес створення нових цінностей, ніби продовження і заміна дитячої гри. Діяльність, результатом якої є створення нових матеріальних і духовних цінностей» [8, с. 520]. Творчість водночас є процесом і результатом, тоді як креативність – її активною основою.

Дослідниками виокремлено шість параметрів-характеристик креативності [3]:

- здатність до знаходження і формулювання проблеми;
- здатність до генерування великої кількості ідей;
- гнучкість як уміння продумування різноманітних ідей;
- оригінальність – властивість відповідати на стимули нестандартно;
- здатність удосконалювати об'єкт, додаючи деталі;
- уміння розв'язувати проблеми, тобто здатність до аналізу й синтезу.

Креативність розглядаються наукою як суб'єктивна властивість дитини, людини. Вона має відношення до сфери індивідуальності. Відображає наявний і прогностичний рівні особистісного розвитку. Це сукупність здібностей, рис характеру, пізнавальних можливостей, набутого досвіду. Вони визначають особливості взаємодії зі світом, перетворення дійсності, засвоєння людської культури. Вона дозволяє дитині виявляти інтелектуальну ініціативу, створювати будь-що нове, оригінальне, а також реконструювати існуючі вже явища. Вона тісно пов'язана з мотивацією особистості, її спрямованістю на конкретний результат, дивергентним і конвергентним мисленням, процесами творчої уяви, цікавістю.

Розвиток креативності активно відбувається у період 5-6 років, оскільки у цьому тут з'являються сприятливі умови для проявів творчого мислення, закладаються основи рис характеру,

активно розвиваються процеси уяви, виникають нові мотиви діяльності. Питання креативності має декілька аспектів: створення належних умов для цілеспрямованої освітньої діяльності; основні напрямки й завдання розвитку мислення, уяви й пізнавальних інтересів, методи і прийоми діагностики й навчання; використання певного продуктивного виду дитячої діяльності.

Одним із найбільш ефективних видів дитячої діяльності, на нашу думку є художньої діяльність. Це унікальна за змістом поведінка малюка креативного плану, де він проявляє власні здібності, набутий досвід у вигляді уявлень про навколишній світ і за допомогою виражальних засобів передає своє ставлення до явищ дійсності, створюючи художні образи. Підґрунтям такої дитячої активності є мистецтво, його спонтанна природа, культурна спрямованість і естетичні функції. Найбільш поширеним видом таких практичних дій підростаючої особистості є зображальна. До неї належить малювання, ліплення, аплікація, художнє конструювання з паперу. Всі вони спрямовані на творчий розвиток, формування самостійності, задоволення естетичних потреб малечі.

Підсумовуючи, зазначу, що розгляд представлених концепцій, технологій креативної освіти не вичерпує всього арсеналу ідей, підходів, теорій творчого навчання то розвитку молодших школярів. Разом із тим зазначені теорії варто цілеспрямовано реалізовувати в сучасній школі, оскільки світ в цілому та економіка зокрема, вимагають плекання людини творчого типу. Якщо освіта залишається спрямованою на підготовку «людини корисної», тобто на формування наперед заданої кількості та конфігурації корисних якостей, то вона не задовольнятиме вимог часу.

Творчість орієнтована на самовизначення, а не на старанне відтворення запрограмованих інструкцій та алгоритмів. Впровадження технологій креативного навчання є ще однією можливістю розвитку суспільства знань та інформації.

Отже, сучасне життя поставило на порядок денний проблему креативної освіти молодших школярів. Впровадження нових педагогічних підходів, що передбачають креативне навчання як вчителів, так і учнів, ґрунтуються на одночасному використанні мультимедійних засобів, комп'ютерів та інтернету, дозволяє зробити процес навчання більш інтенсивним та інтерактивним.

Оскільки мовлення – найважливіший засіб комунікації, то розвиток зв'язного мовлення являється провідним принципом навчання рідної мови.

Психологічне підґрунтя навчання молодших школярів зв'язного мовлення з'явилося завдяки працям видатних вчених – психологів та педагогів. Відповідно до програми, розвиток креативності пов'язаний із формуванням у молодших школярів уміння логічно і граматично правильно, з елементами виразності усно передавати почуте, побачене, пережите, прочитане. Щоб сформувати у дітей певні елементарні рівні монологічного та діалогічного мовлення, передбачається проводити значну роботу спочатку над умінням дітей відповідати на запитання і ставити їх перед однокласниками, учителем, правильно, емоційно сприймати мовлення дорослих і однолітків.

Підготовка до розвитку креативності особистості – процес тривалий, тому його необхідно починати якомога раніше, коли діти найбільше сприйнятливі до нового, коли немає стереотипів. Молодший шкільний вік є сенситивним (найбільш сприятливим, «чутливим») етапом розвитку креативності дитини, її самореалізації та зростання її особистісної гідності.

Розвиток креативності особистості відбувається найбільш результативно, якщо:

- створюються ситуації вибору, педагогічний процес включає завдання, які виконуються за участю уяви;
- організовується співтворчість у дитячому колективі з метою прояву і розвитку креативності кожного;
- забезпечується вдосконалення креативної спрямованості особистості педагога;
- використовуються технології розвитку креативного мислення.

Розвиток творчого мислення неможливий без допомоги дорослих – батьків та педагогів. Важливою умовою процесу формування креативного мислення є його поступовість та системність. Схильність до творчості є у кожної дитини. Тому завдання педагога – виявити зерна індивідуальної творчості і намагатися їх розвивати.

Виховання творчої особистості, починаючи з молодшого шкільного віку – одне із головних завдань вчителя початкових класів. Сучасні освітні програми, інноваційні процеси, які відбуваються у школі наголошують на необхідності розвивати

природні задатки та таланти дітей. Це можливо лише при умові створення атмосфери творчості, яка змушує учнів пізнавати і дивуватися, приймати рішення в нетипових ситуаціях. Тому сьогодні кожен вчитель у своїй педагогічній діяльності вишукує нові, нестандартні методи, форми та прийоми навчання. Це і нетрадиційні види уроків, колективні творчі справи в позаурочній роботі, проблемні методи навчання, які сприяють розвитку творчої активності школярів.

Список використаних джерел:

1. Ковальчук Т. І. Основи педагогічної дозвіллевої діяльності. Київ : ДАКККіМ, 2010. Ч. І. 277 с.
2. Лук'яненко М. С. Розвиток творчого мислення молодших школярів. *Обдарована дитина*. 2002. № 5. С. 16.
3. Савченко О. Виховання розумної особистості, яка вміє самостійно вчитися. *Початкова школа*. № 8. 2007. С. 1–5.
4. Смульсон М. Психологічні засади розвитку інтелекту дорослих. *Проблеми сучасної психології*. 2013. № 1. С. 9–15.
5. Сухомлинський В. О. Вибрані твори. В 5-ти т. Київ : Рад. школа, 1977. Т. 5. С. 123.
6. Флегонтова Н. М. Педагогічна організація культурного дозвілля школярів : навч.-метод. посіб. Київ : Освіта України, 2007. 144 с.
7. Чорна Л. Г. Психологічне забезпечення розвитку творчих здібностей учнів. *Обдарована дитина*. 2001. № 5. С. 42.